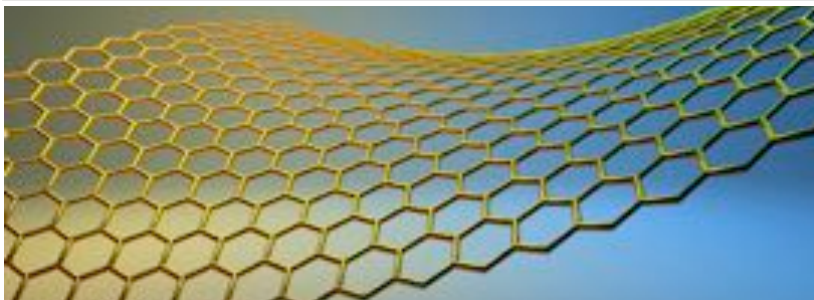

NIEUWSBRIEF

Telecommunicatie Erfgoed Stichting

Van de voorzitter

De steunpilaren van TELES

Een veelgehoorde uitspraak is dat de samenleving draait mede dankzij de inzet van vrijwilligers. Voor verenigingen en stichtingen is dat al niet anders en soms, zoals bij TELES, draait alles op basis van de inzet van onze vrijwilligers. Zoals al eerder in onze vorige nieuwsbrieven is medegedeeld is TELES in een nieuwe fase van haar bestaan gekomen.

We zijn verhuisd naar een andere en kleinere omgeving en moeten nog beter bepalen welk erfgoed wordt bewaard en onderhouden.

Foto: een kijkje in ons nieuwe onderkomen.

Ook zullen we meer inspanningen moeten verrichten om op eigen kracht de nodige financiële middelen te verwerven.

En natuurlijk wil TELES nóg meer aandacht besteden aan zaken die ons in het digitale tijdperk op de kaart blijven zetten. Daarvoor zijn de vrijwilligers van TELES onontbeerlijke steunpilaren om deze taken te verwezenlijken.

Ook zal TELES meer vrijwilligers nodig hebben om de “nieuwe” taken te kunnen uitvoeren en de bestaande activiteiten te ondersteunen en verder uit te bouwen.

Om invulling te geven aan al die activiteiten zoekt TELES vrijwilligers die tijd hebben en interesse om te helpen bij zaken als het opbouwen van de website, selecteren en digitaliseren van foto, het inventariseren van telecommunicatieproducten, restaureren en repareren van erfgoedproducten en voor het opbouwen van een databank.

De huidige vrijwilligers van TELES besteden naar eigen inzicht enkele uren per week hun tijd. Meestal is dat in Rijswijk op onze eigen locatie waar het samenzijn met anderen de ruggengraat vormt van de stichting, maar het kunnen ook ondersteunende activiteiten zijn die vanuit huis worden verricht.

Kortom, TELES zoekt vrijwilligers en hoopt op positieve reacties van jullie. Je bent van harte welkom!

Leo van der Lucht

Nummer 12 - april 2015

In deze nieuwsbrief

Om invulling te geven aan alle activiteiten van TELES, zoeken wij vrijwilligers die tijd én interesse hebben ons te helpen bij o.a. fotoselectie, digitalisering of inventarisering.

Leo van der Lucht

Naast mijn persoonlijke interesse in het telecommunicatie erfgoed ben ik ook gefascineerd door elektrische (moeder- & dochter-)klokken. Pagina 2

Rob Timmermans

De telefoon van het jaar 2000 is zo groot als een polshorloge, draadloos, met beeld en geluid. Pagina 3

Denny van Zanten

Een beetje geschiedenis....

Toen eind 1912 de verdere ontwikkeling van het Rotary-systeem aan BTMC werd overgedragen, zag BTMC zich genoodzaakt het roer drastisch om te gooien. Zie pagina 4

Hans Kooy

Colofon: eindredactie
Denny van Zanten-van Teylingen
e-mail: info@telecom-erfgoedstichting.nl
www.telecom-erfgoedstichting.nl

Wil je iets betekenen voor onze Stichting? Stuur dan een e-mail aan : info@telecom-erfgoedstichting.nl

Meer dan één collectie...

De voorzitter van TELES – Leo van der Lucht – bezigt een aantal interessante uitspraken, zo je wilt; stellingen. Eén daarvan luidt; *een verzamelaar heeft altijd meer dan één collectie*. Ik herken dat zelf in die zin, dat ik naast mijn persoonlijke interesse in het telecommunicatie erfgoed ook gefascineerd ben door elektrische (moeder- & dochter-) klokken. En daarvan ook wel een kleine collectie in mijn bezit heb. Prachtig, die techniek die inmiddels zo'n 100 jaar oud is. Ik wil er nu niet al te veel over vertellen, want als ik daar eenmaal aan begin..... *“Waar het hart van vol is, loopt de mond van over..... !”*

Er zijn in Nederland niet zoveel liefhebbers/verzamelaars van dit soort klokken. Soms vergelijk ik het repareren/verzamelen/onderhouden van dat type klokken met auto-onderhoud. Wanneer je in een garage komt zijn de monteurs daar zeer wel in staat om mechanische problemen op te lossen, maar (storingen in) het 'elektriek', is toch even wat anders.

Zo ook bij klokkenmakers. Maar voor mij persoonlijk én voor de collega-verzamelaars, is dat nu juist de kick. Die verzamelaars kennen elkaar goed en zien elkaar regelmatig (in verschillende settings). Het was daarom relatief eenvoudig voor de directeur van het Museum van het Nederlandse Uurwerk op de Zaanse Schans, toen hij bedacht een thema-tentoonstelling in zijn museum te organiseren over elektrische klokken van Nederlands fabricaat en daarbij de benodigde specialistische kennis en ondersteuning zocht. De link was snel gelegd, de koppeling snel gemaakt.

Foto: Het museum is sinds 1976 gevestigd in een schilderachtig 17e eeuwse wevershuis, waar de uurwerken zoveel mogelijk in werkend worden getoond. Het van een versierde klokgevel voorziene pand is vanuit Assendelft naar de Zaanse Schans overgebracht.

Inmiddels is een voorbereidingscommissie - waar ik deel van uit mag maken - al geruime tijd aan de slag. Er worden niet alleen publicaties voorbereid, maar ook relevante en interessante objecten verzameld en gereed gemaakt om deels in bruikleen, gedurende 6 maanden, aan het publiek te worden getoond. Daarbij worden erg interessante vondsten gedaan, zowel qua informatie als qua apparatuur.

Zo kon ik in de uitgaven van Nieuwsbrief nr. 10 en 11 al wat vertellen over die interessante meneer Hoefer en zijn sleutelrol in zowel het “Elektrische Tijdnetwerk” als in de BTMC geschiedenis van Rotterdam.

Maar wat dacht u van meneer Jamin (ja, die van de suikerwerken (zie foto), als uitvinder van een unieke elektrische klok?

Een exemplaar van zijn ontwerp zal op de tentoonstelling aanwezig zijn. En Maus Gatsonides, de rallyrijder die tijdmeters voor allerlei sporten bouwde? Heden ten dage kun je nog worden geflitst voor snelheid of rood licht door een camera-product van de GATSO fabriek!

Foto : de Meester van de Tijd; Prof. Frederik Kaiser.

Foto: Maus Gatsonides; de flamboyante autocoureur en uitvinder.

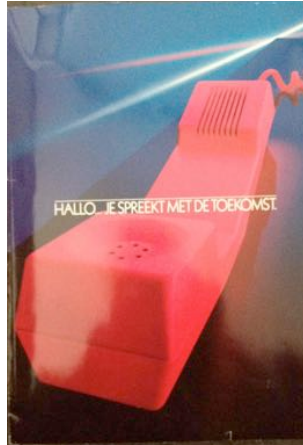
Alle resultaten van het speurwerk van de voorbereidingscommissie zullen zichtbaar worden tijdens de thematentoonstelling, die dit jaar van 1 mei tot 1 november zal plaatsvinden in het Museum van het Nederlandse Uurwerk op de Zaanse Schans. De tentoonstelling krijgt de titel mee “Het Tijdnetwerk” en behandelt de geschiedenis van de elektrische tijdmeting in Nederland. Een fascinerende tentoonstelling, die laat zien hoe de tijdmeting eraan meewerkte om ons aller leven te veranderen. Een bezoek van harte aanbevolen!

Zie ook www.mnuurwerk.nl

Rob Timmermans
(ook) voorzitter van de STEN

"Hallo.... je spreekt met de toekomst"

"De telefoon van het jaar 2000 is zo groot als een polshorloge, draadloos, met beeld en geluid. En misschien zit er ook nog een cassetterecorder in". Dat was de verrassende kijk van de Nederlandse jeugd in 1981 op de telefoon van het jaar 2000. Nu zo'n 35 jaar later, bellen we nog steeds met een gewone telefoon: weliswaar mobiel en draadloos, maar toch! Natuurlijk, we kennen de smartwatches, streaming en navigatiesystemen. Maar het eigenlijke antwoord op de vraag "Hoe ziet de telefoon er in het jaar 2000 uit?" is dan toch onze huidige Smartphone, ons mobieltje waarmee we ook muziek kunnen opnemen en afspelen, fotograferen, navigeren, tv kunnen kijken; en met in de nabije toekomst een betaal-functie. Ons computertje van nu, is vele malen krachtiger dan de computer uit die tijd.

Ter toelichting: in 1981 bestond de telefoon in Nederland honderd jaar en ITT/NSEM schreef om die reden een wedstrijd uit onder de Nederlandse jeugd van 13 t/m 25 jaar. De vraag luidde: "maak een ontwerp van de telefoon voor het jaar 2000 en vertel ons welke betekenis de telefoon dan zal hebben." Wilde je aan die wedstrijd meedoen, dan moest je een ontwerp voor een toestel indienen met een duidelijke beschrijving; of je leverde een prototype in of maakte een werkstuk. De reacties van de jeugd uit 1981 waren fantastisch: er kwamen in totaal zo'n 2500 inzendingen binnen! Daarvan waren ongeveer 2000 inzendingen compleet uitgewerkt met de technische beschrijving.

Een groot deel van de inzendingen is destijds gepubliceerd in een speciaal ontworpen glossy boek getiteld "Hallo je spreekt met de toekomst". Het is een prachtig lees- en kijkboek geworden met daarin de 120 prijswinnende inzendingen. Bovendien is het ontwerp dat de 1e prijs behaalde daadwerkelijk eenmalig geproduceerd.

Nog onlangs maakte Samsung bekend dat de Samsung Galaxy Gear voorloper is van een nieuwe revolutie. Want Samsung heeft een smart-Phone horloge ontworpen waarmee je kunt telefoneren en communiceren.

Maar ook Alcatel laat zich niet onbetuigd met de (betaalbare) Alcatel-onetouch-pop-fit.

Het meest opvallende uit de wedstrijd uit 1981 is nu juist dat zeven inzendingen al voor-spelden dat er in het jaar 2000 via een horloge gecommuniceerd zou (kunnen) worden. Dat we daar nog eens 15 jaar langer op hebben moeten wachten kon -begrijpelijkerwijs- de jeugd van toen niet bedenken!

Denny van Zanten-van Teylingen

De telefoon in 2000

De eerste foto is van het winnende toestel uit de wedstrijd en waarvan een werkend model is gemaakt en aangeboden aan het toenmalige PTT-bedrijf.

Op de foto hieronder wordt het werkend model overhandigd aan 'PTT': v.l.n.r. van NSEM-ITT de heren Verwaayen, Smit, Wit (PTT), Schap en Leenman (PTT).

Foto 3: één van de vele (winnende) inzendingen.

Foto 4: met natuurlijk ook het telefoon horloge.

Den Haag en Scheveningen in de Eerste Wereldoorlog (1)

In de voorgaande afleveringen van deze serie over 'BTMC in de Eerste Wereldoorlog' hebben we iets kunnen lezen over de Duitse opmars in België, de bezetting van Antwerpen, de noodzakelijke sluiting van het bedrijf en de oorlogservaringen van de bewindvoerders Clayton en Whipple, nu zo'n honderd jaar geleden. Deze aflevering gaat over de gevolgen van de oorlog voor Den Haag, waar sinds 1911 een filiaal van BTMC gevestigd was.

De eerste Nederlandse Rotary-centrale komt in Scheveningen

Toen vanaf eind 1912 de verdere ontwikkeling van het Rotary-systeem door Western Electric aan BTMC werd overgedragen, zag BTMC zich genoodzaakt het roer drastisch om te gooien. De fabricage en installatie van het nieuwe systeem vergden namelijk een ingrijpende wijziging van arbeidsmethoden, uitbreiding van productieruimte, aankoop van nieuwe gereedschappen en machines, werving en opleiding van het technisch- en fabriekspersoneel en, last-but-not-least, een aangepaste technisch-commerciële organisatie, die in staat was om de telefoonexploitanten ervan te overtuigen dat: 1) de stap naar automatische telefonie noodzakelijk was en 2) het Rotary-systeem alle andere op dit gebied overtrof.

Voor Nederland betekende dit dat op 15 juni 1911 in Den Haag een Ingenieursbureau als Hoofd-vertegenwoordiging van BTMC voor 'Nederland en Koloniën' werd gevestigd. Ingenieur Laurent Velú werd, na een korte inwerkperiode bij BTMC, met de leiding belast. Hij was een goede bekende van George van Lier, directeur van de Haagse Gemeente Telefoon en net als hij in 1879 geboren in Soerabaja.

Toen BTMC in 1912 begon met de daadwerkelijke productie van het Rotary-systeem, bleek het vooral in Europa vanaf het begin een schot in de roos. Al snel waren de eerste commerciële successen geboekt en de eerste centrales in verschillende Europese steden geïnstalleerd, in het begin vooral volautomatisch werkende centrales.

In Nederland wist Velú te bewerkstelligen dat de Haagse Gemeente Telefoon in 1912 als eerste een bestelling plaatste voor de

levering van een semi-automatische Rotary-centrale voor de hulpcentrale (de latere wijkcentrale) aan de Kerklaan in Scheveningen.

Foto: Supervisor post en telefonisten-tafels in de halfautomatische Rotary centrale van Scheveningen.

Deze handbediende hulpcentrale was in 1910 geïnstalleerd omdat de kabelkosten te hoog opliepen door de verwijderde ligging van de badplaats t.o.v. de hoofd-centrale in de Hofstraat.

Toen het definitieve contract in 1914 werd gesloten, was de verwachting dat de centrale in de loop van 1915 in dienst zou kunnen worden gesteld. Echter het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog, de Duitse bezetting van Antwerpen en uiteindelijk de sluiting van BTMC voor vier jaar hadden een jarenlange vertraging tot gevolg. Dit ondanks het feit dat de ontwikkeling en productie van het Rotary-systeem*) in de Western Electric bedrijven in Engeland en de Verenigde Staten kon worden voortgezet. Uiteindelijk zou de centrale voor Scheveningen pas in 1919 vanuit Amerika worden toegeleverd. De centrale werd in 1920 in dienst gesteld en bleek al snel te klein.

Bij een semi-automatische Rotary 7A-centrale hadden de abonnee-toestellen nog geen kiesschijf. De abonnee kreeg zoals gewoonlijk een telefoniste aan de lijn en gaf het gewenste nummer op. De telefoniste bediende vervolgens de automatische centrale met een speciaal toetsenbord op haar bedientafel, waarmee ze veel sneller kon werken dan met een kiesschijf mogelijk zou zijn.

*) Het Rotary-systeem is uitvoeriger, dan in het kader van deze nieuwsbrief mogelijk is, door Thomas Lof beschreven in de TELES-uitgave '125 jaar bellen met Bell - De geschiedenis van de Nederlandsche Standard Electric Mij, haar voorgangers en opvolgers'.

John Christoffel als tijdelijk hoofd van de Haagse vestiging

Na de bezetting van Antwerpen en de sluiting van BTMC zocht een groot deel van het personeel zijn toevlucht in Nederland, Frankrijk, Engeland, Noorwegen, Zwitserland en de V.S. waar ze zowel aan de verdere ontwikkeling en de productie als aan de installatie van Rotary-centrales kon werken.

Het management kreeg vervangende taken toegewezen bij de buitenlandse vestigingen en zusterbedrijven van de onderneming.

Zo werd de Commercieel Directeur van BTMC John Christoffel aangesteld als hoofd van het Haagse bijkantoor, gevestigd aan het Noordeinde in de Haagse Binnenstad.

Hier zag hij onder meer toe op het in ontvangst nemen van een grote hoeveelheid Rotary-onderdelen en -gereedschappen die de bewindvoerders Clayton en Whipple uit het bezette Antwerpen naar Den Haag wisten te verzenden (zie nieuwsbrief 11 van december 2014) en de distributie en verzending daarvan naar de eindbestemmingen.

Daarnaast zorgde hij er voor dat in Den Haag een tijdelijke boekhouding werd gevoerd, zolang de in Antwerpen achtergebleven officiële boekhouding van de onderneming onbereikbaar was. Laurent Velú bleef gedurende deze periode verantwoordelijk voor de markt in Nederland en de koloniën.